

https://www.npu.gov.ua/assets/userfiles/files/sociolog_doslidjenya/Pidsumkovo-analituchnuy_zvit_NPY_.pdf (дата звернення: 18.01.2022).

5. Новікова Л. Стресові ситуації в житті українців, 2020. Прес-реліз. Київський міжнародний інститут соціології. URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=910&page=2> (дата звернення: 18.01.2022).

6. Inglehart R., Haerpfer C., Moreno A., Welzel C., Kizilova K., Diez-Medrano J., Lagos M., Norris P., Ponarin E. & Puranen B. et al. (eds.). 2014. World Values Survey: All Rounds - Country-Pooled Datafile Version: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWVL.jsp>. Madrid: JD Systems Institute.

7. Ukraine: Prosperity score 54.5 (96th). 15 p. URL: https://docs.prosperity.com/8215/7413/8777/Ukraine_2019_Pcountryprofile.pdf (дата звернення: 18.01.2022).

8. Ukraine: Prosperity score 55.7 (92nd). 15 p. https://docs.prosperity.com/9116/0508/6041/Ukraine_2020_Pcountryprofile.pdf (дата звернення: 18.01.2022).

9. Ukraine: Prosperity score 57.9 (78th). 15 p. URL: https://docs.prosperity.com/6716/3515/5948/Ukraine_2021_Pcountryprofile.pdf (дата звернення: 18.01.2022).

10. Оцінка діяльності Національної поліції України за допомогою опитування громадської думки / Д. Кобзін, С. Щербань, К. Коренева та ін. Харків: ТОВ «Видавництво „Права людини“», 2019. 564 с.

Ботнаренко Ірина Анатоліївна,
старший науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

МЕДІАТОР У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

На сучасному етапі державного-правового розвитку України актуальним питанням є дослідження процедури медіації та її використання у кримінальному процесі. Медіація – відносно новітній інститут кримінально-процесуального права (застосовується виключно з моменту прийняття у 2012 році КПК України). Закон України «Про медіацію» набув чинності 15.12.2021 року. Відповідно, з цього часу в Україні офіційно з'явилась медіація – позасудова процедура

врегулювання конфлікту (спору) за участю незалежної особи (медіатора), який виступає в якості посередника [1]. Такі переговори відбуваються за участю незалежного посередника (медіатора), завданням якого є знаходження компромісного рішення для обох сторін (учасників) конфлікту, їх примирення або підведення до досягнення взаємоприйнятної угоди.

Відповідно до положень зазначеного Закону, медіатор керує процедурою медіації (ч. 7 ч.1 ст. 12), здійснює підготовку до її проведення (п.1. ч. 1 ст. 12) а також надає сторонам медіації консультації та рекомендації щодо порядку проведення медіації та фіксування її результатів ч. 5 ст. 7). Разом з тим, згідно з п. 2. ч. 2 ст. 7 Закону України «Про медіацію», медіатор не може надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо прийняття рішення по суті конфлікту (спору).

Питання розроблення та законодавчого закріплення медіації як ефективного механізму вирішення правових конфліктів були предметом уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників: В.О. Аболоніна, Ю.В. Бауліна, О.В. Белінської, Н.Л. Бондаренко-Зелінської, Ю.М. Грошевого, А.З. Зенкевича, В.В. Землянської, С.І. Калашнікової, Л.В. Мамчур, Ю.Д. Притики, Ю.В. Розман, В.Я. Тація, Т.А. Цувіної, В.Б. Череватюк, А.Л. Шиловської та інших провідних учених.

Ефективність застосування цієї альтернативної стосовно судочинства процедури доведена її широким поширенням та успішними результатами. Наявність різноманіття трактувань і поглядів на медіацію свідчить про те, що це дійсно інститут, який розвивається. Проте, слід зазначити, що наразі немає чіткої визначеності щодо змісту поняття медіатора, його процесуального статусу, що в сучасних умовах потребує належного наукового та юридичного обґрунтування, практично відсутні наразі і дослідження, присвячені аналізу правових підстав, умов та порядку діяльності медіатора. Тому у цьому дослідженні ми зупинимось на правовому аналізі змісту указанного поняття, на підставі чого висловимо власне бачення з указанного питання.

Термін «медіатор» є буквальним відтворенням англійського «mediator», що означає «посередник», «примиритель» [2, с. 10].

У Директиві ЄС 2008/52 від 21 травня 2008 р. медіатор визначений як будь-яка третя особа, до якої звертаються сторони з метою проведення медіації

ефективним, неупередженим і компетентним способом, незалежно від найменування або професії, а також незалежно від того,

як вказана третя особа призначається для проведення медіації та процедури проведення медіації [3].

Кодекс етики медіатора, затверджений рішенням Загальних зборів ГО «Національна асоціація медіаторів України» від 07 грудня 2017 р. (протокол № 1) у п.1.1. Розділу 1. «Загальні положення» закріпив поняття медіатора як спеціально підготовленого посередника, який допомагає сторонам конфлікту (спору) у його врегулюванні шляхом організації і забезпечення структурованого переговорного процесу та налагодження комунікації між сторонами [4].

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України від 16 листопада 2021 року «Про медіацію», медіатор – спеціально підготовлена нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію [1]. З погляду законодавця, наголошує А.М. Шеремет, медіатор, насамперед, повинен бути незалежною особою, яка виявляється у тому, що останній не пов'язаний із сторонами спору (конфлікту) іншими відносинами, є третьою особою. Окрім того, незалежність як його ознака проявляється в тому, що медіатор не є фінансово, організаційно чи функціонально залежним від сторін конфлікту [5]. Закон України «Про медіацію» закріпив положення про наявність базової підготовки в Україні або за кордоном як обов'язкової вимоги до медіатора (ч. 1 ст. 9 Закону). Крім того, медіатором не може бути особа, яка має судимість, особа, цивільна дієздатність якої обмежена, або недієздатна особа (ч. 2 ст. 9 Закону).

На нашу думку, рішення законодавця щодо наявності лише базової підготовки як однієї з умов, необхідних для професійного медіатора, який здійснює медіативну діяльність в сфері кримінального судочинства, є невдалим. Професійний медіатор у процесі своєї діяльності повинен сприяти вирішенню конфлікту (спору) між сторонами лише у межах правового поля, не порушуючи права сторін, третіх осіб, держави, дотримуватись законодавства під час проведення медіації та оформлення її результатів. Медіатор завжди повинен чітко розуміти правову інтерпретацію конфліктної ситуації, яка склалась, а також розрізняти законність або незаконність вимог та претензій кожної із сторін. Позиція багатьох дослідників та зарубіжної законодавчої практики зводиться до того, що на медіатора покладено обов'язок визначати здатність сторони спору ефективно брати участь у медіації, розуміти суть медіаційного процесу, умови та наслідки медіаційної угоди. Адже саме медіатор, маючи кваліфікацію та досвід, у рамках своїх повноважень може прийняти рішення щодо продовження, призупинення чи припинення процедури медіації, запропонувати сторонам зміни до графіка медіаційного процесу чи

місця його проведення [6, с. 39]. На необхідності обізнаності з положеннями чинного законодавства наголошує і Н. Турман, аргументуючи це тим, що основним його обов'язком є не тільки зрозуміти позицію сторін та посприяти останнім знайти вихід у вирішенні конфлікту, але й підвести конкретну ситуацію під норму чинного законодавства [7].

Тому вважаємо, що медіатор, який проводить медіацію с сфері кримінального судочинства, неодмінно повинен мати знання в галузі юриспруденції та вміти застосувати ці знання у практичній (в даному випадку – медіаційній) діяльності (консультуванні сторін, орієнтуванні у сутності та змісті суперечки, і, навіть, у прогнозуванні можливого розвитку правових подій). Вважаємо, дане питання обов'язково потребує поглибленого наукового аналізу.

Медіатор – спеціально підготовлений посередник у вирішенні конфліктів, який однаково підтримує обидві сторони та допомагає їм знайти взаємоприйнятне рішення. Медіатор несе відповідальність за процес, а не за рішення [8]. Він не є представником жодної із сторін та не має власного інтересу у вирішенні правового конфлікту. В цьому випадку ми можемо вести мову про таку ознаку, як нейтральність медіатора. Тобто, до компетенції медіатора не входить прийняття рішення чи кваліфікація фактів з правових позицій, а також висловлення будь-яких оціночних суджень, у тому числі виявлення пріоритетного ставлення до жодної зі сторін конфлікту.

Медіатори, констатує В. В. Землянська, не є судьями чи арбітрами. Вони не мають права нав'язувати сторонам своє бачення проблеми чи варіант рішення. Головна їхня мета – допомогти сторонам дійти порозуміння. Вони ставлять запитання, допомагають сторонам висловитись та почути один одного, керують процесом у такий спосіб, щоб сприяти досягненню згоди щодо найкращих шляхів виправлення завданої шкоди й укладенню угоди, яка була б реальною для виконання [9, с. 26–27]. Тобто, медіатор забезпечує захищений простір для обговорення проблеми, допомагає створити і супроводжує відкрите, довірливе, безпечне і неагресивне взаємовідношення сторін, при дотриманні певних правил і обов'язків сторонами, що призводить до встановлення співпраці і глибшого розуміння опонентів один одного [8].

Згідно з п. 1 ст. 6 Закону України від 16 листопада 2021 року «Про медіацію», медіатор не має права розголошувати конфіденційну інформацію (тобто, інформацію, яка стала відома під час підготовки до медіації та проведення медіації, зокрема про пропозицію та готовність сторін конфлікту (спору) до участі у медіації, факти та обставини,

висловлені судження та пропозиції сторін медіації щодо врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації), якщо інше не встановлено законом або якщо всі сторони медіації не домовилися у письмовій формі про інше. Нерозголошення медіатором інформації, яка стала йому відома під час здійснення процедури медіації, наголошує К. Токарева, є безпековою гарантією для сторін спору, що, в свою чергу, сприяє покращенню їхніх ділових відносин та збереженню репутації під час вирішення спору [10].

Отже, основним завданням медіатора є налагодження процесу взаємодії учасників конфлікту, допомогти їм шляхом діалогу (на етичних засадах) побачити відмінності у власних поглядах та позиціях, зрозуміти, що важливо для кожної зі сторін, і спрямувати учасників переговорів на прийняття спільного рішення на взаємовигідних умовах.

Таким чином, зміст законодавчого поняття медіатора висвітлюється через такі ознаки: 1) виконання медіатором функцій зі сприяння та допомоги сторонам у вирішенні спору; 2) добровільне прийняття рішення у спорі самими сторонами; 3) зосередження всіх повноважень щодо вирішення спору у його сторін; 4) конфіденційність процедури тощо.

На підставі вищевикладеного, підсумуємо, що медіатором в кримінальному процесі може бути компетентна нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка виконує роль посередника у вирішенні кримінально-правового конфлікту між особою, яка вчинила протиправне діяння, та особою, якій протиправним діянням була спричинена шкода, з метою примирення сторін і знаходження взаємоприйняттого рішення з питань відшкодування шкоди, спричиненої протиправним діянням.

Список використаних джерел

1. Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 25.01.2022).

2. Носырева Е. И., Стернин И. А. «Посредничество» или «медиация»: к вопросу о терминологии. *Третейский суд*. 2007. № 1. С. 10.

3. Директива ЄС 2008/52/ЄС «Про деякі аспекти медіації у цивільних і комерційних справах» від 21 травня 2008 р. URL: <https://ukrmediation.com.ua/images/DOCS/Model-documents/mediation-directive-ukr.pdf> (дата звернення: 21.01.2022).

4. Кодекс етики медіатора: затв. рішенням Загальних зборів ГО «Національна асоціація медіаторів України» від 07 грудня 2017 р.,

- протокол № 1. URL: http://namu.com.ua/ua/downloads/organisationdocs/NAMU_CodeOfEthicsOfMediator.pdf (дата звернення: 25.01.2022).
5. Шеремет А.М. Етичні та кваліфікаційні вимоги до медіатора. *Право і суспільство*. 2020. № 6-2. Ч. 1. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/6-2_2020/part_1/15.pdf (дата звернення: 27.01.2022).
6. Мазаракі Н. А. Медіація в Україні: теорія та практика : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 276 с.
7. Турман Н. Медіація в кримінальному процесі: шляхи удосконалення чинного законодавства. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2017/3/63.pdf>. (дата звернення: 20.01.2022).
8. Поняття медіації, медіатора, характерних особливостей та етапів проведення у ДНЗ «МВПУПІТ». URL: <http://center-polygraph.org.ua/pdf/proj/pidtr.pdf> (дата звернення: 20.01.2022).
9. Землянська В. В. Відновне правосуддя в кримінальному процесі України : посіб. К. : Захаренко В. О., 2008. 200 с.
10. Токарева К. Теоретико-правовий аналіз етичних засад діяльності медіатора. *Вісник АПСВТ*, 2020, № 3-4. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_3-4_2020-70-79.pdf (дата звернення: 26.01.2022).

Бурак Марія Василівна,

старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Зелькіна Тетяна Євгенівна,

старший викладач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

**ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ
ТА ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ МОНІТОРИНГУ
БАНКІВСЬКИХ РАХУНКІВ**

У кримінальному процесі питання обмеження майнових прав осіб завжди стояло доволі гостро, оскільки діяльність органів досудового розслідування, прокуратури і суду не може бути ефективною, якщо вона не має у своєму арсеналі різноманітних засобів